

21 SZAVAD VILÁGOSSÁG AZ UTAMON

Bibliai ismeretterjesztő füzetek

**Megjelenik a Keresztény Értelmiségi Kör
és az Agapé Kiadó gondozásában a Hitélet folyóirat mellékleteként**

21A ISTEN NEMCSAK A PRÓFÉTÁK, HANEM A BÖLCSEK ÁLTAL IS SZÓL

Az Ószövetség utolsó évszázadaiban, azaz a Templom újjáépítése és a Krisztus eljövele közötti időszakban, nagyon kevés volt a próféta, aki Istenről beszélt volna a népnek. Aggeus és Zakariás után csak négyen voltak: Abdiás, Malakiás, Joél és még egy próféta, akit „Második Zakariásként” ismerünk (a részleteket lásd a B33-ban). Utánuk háromszáz éven át nem akadt újabb próféta.

A Krisztus eljövele előtt mintegy száz évvel keletkezett Makkabeusok könyve rámutat a próféták hiányára (1Mak 4,46; 9,27), de ugyanakkor megtudhatjuk belőle azt is, hogy egy megbízható prófétára vártak (1Mak 14,41). Ezzel magyarázható az is, hogy egy évszázaddal később miért ragaszkodtak a zsidók annyira Keresztelő Jánoshoz, hiszen őt tartották a várva várt prófétának (Jn 1,21).

ISTEN ÚJ NYELVEZETE

A próféták hiánya nem azt jelentette, hogy Isten megszűnt volna beszélni népéhez. Csupán annyi történt, hogy megváltoztatta a nép megszólításának módját, és másfajta közvetítőket választott. Isten nemcsak a próféták és a papok által szól, hanem mindenekelőtt az élet által, amely mindannyiunk számára közös.

Az életben kapott üzenetek azonban nem mindig érthetőek. Olyan ez, mint a termőföld: ha nincs eső, nem tudja kihozni magából a gazdagságot és a szépséget. Ahhoz, hogy az élet gyümölcsöző és szép legyen, jól oda kell figyelni, kutatni kell és meghallgatni üzeneteit. Ha ezt elmulasztjuk, akkor nem fedezzük fel a magokat, amelyeket Isten belé helyezett és ott maradnak, anélkül hogy gyümölcsöt teremnének.

A Bibliában ez a törekvés az élet elmélyítésére és megszervezésére – egy jobb jövő reményében – a bölcsesség nevet kapta, a könyveket pedig, amelyek közvetve vagy közvetlenül tartalmazzák ezeket a gondolatokat a bölcsességi könyvek illetve bölcsességi irodalom néven ismerünk. Ebbe a csoportba tartozik A Példabeszédek könyve, Jób könyve, A Prédikátor könyve (Qohelet), Jézus, Sirák fiának könyve és a Bölcsesség könyve. Ide sorolható még néhány zsoltár (pl. 1, 36, 37 és még néhány), valamint Tóbiás és Báruk könyvének részei, de egyesek szerint az Énekek éneke is.

NEMZETKÖZI JELENSÉG

A bölcsességi irodalommal nemcsak a Bibliában találkozunk, más népeknél már jóval az Ószövetség keletkezése előtt megtalálható. Egyiptom gazdag bölcsességi irodalommal rendelkezett. Legismertebb Amenopé 30 bölcs mondása, amely a Krisztus előtti első évezred táján nyerte el végső formáját. Az egyiptomi bölcsességi irodalom közmondásokat használ: „Jobb a száraz kenyér és a vidám szív, mint a gazdagság terhe”; „Szertelen embert ne tartsál barátodnak és kerüld vele a beszélgetést”; „Ha egy vezér sokat kényszerít, elhagyja a csapata” stb.

A világra és az életre vonatkozó gyakorlati utasításokról van szó. A viselkedés e szabályainak ismerete fontos ajánlásnak számítottak, ha valaki az írnokok vagy az udvari hivatalnokok körébe akart bekerülni. Az idős bölcsek miközben írásra és olvasásra tanították a fiatalokat, átadták tapasztalatukat az illendő viselkedésről.

Mezopotámiában szintén találunk különböző bölcsességi iratokat: rövid közmondásokat vagy szólásokat, sőt történelmi eseménybe vagy mesébe burkolt bölcsességeket is. Például Achikár, Szenacherib király bölcs írnokának művét, amelyben segédjét arra tanítja, hogyan válhat utódjává; a babiloni hőskölteményt, amely a szenvedő igazról, azaz az ártatlanok szenvedéséről szól.

Nyugodtan mondhatjuk, hogy minden nép rendelkezik természetes bölcsességgel, amelyet népi mondásokba, közmondásokba és népmesékbe sűrít, s így közvetíti nemzedékről nemzedékre, apáról fiúra a bölcsességet, az élettapasztalatot. A megfogalmazások könnyen memorizálhatók, s a megjegyzett bölcsességen tovább lehet elmélkedni és épülni. A népi bölcsesség végső célja a családi nevelés támogatása (olvassa el a B34-et és C 67-et).

Ahhoz, hogy magunkévá tegyük a Biblia bölcsességi üzenetét és más életbölcsességeket, a legfontosabb az, hogy odafigyeljünk saját életünkre. Elsősorban ne a múlttal foglalkozzunk, hanem jelenlegi életünkkel. Elődeink is odafigyeltek életünkre, elemezték azt, levonták a tanulságot, s ezt adták nekünk tovább. Tapasztalataikat a családban és munka közben, továbbá piacozás, szomszédolás és barátkozás közben szerezték (olvassa el C68-at és 69-et).

A NÉP SZAVA, ISTEN SZAVA

Az emberi gondolkodás nagy része valamilyen módon bekerült a Bibliába is. Salamonról azt olvassuk, hogy bölcsőbb volt Egyiptom és Kelet minden fiánál, ami arra utal, hogy az izraeliták ismerték a szomszédos népek életmódját és kultúráját (1Kir 5,10). Ez is egyik oka annak, hogy nehéz megmondani, milyen mértékben hatott a szomszédos népek bölcsességi irodalma a Biblia bölcsességi könyveire, de néhány dolgot kiemelhetünk:

– Nem fér kétség ahhoz, hogy Tóbiás könyvének a szerzője ismerte Achikár bölcsességét (Tób 1,21).

– A babiloni költeményeket a „szenvető igazról”, illetve az ártatlan szenvedőről egy rangba vehetjük Jób könyvével

– Egyes vélemények szerint az Énekek éneke eredetileg szerelmes vers volt, amellyel később Istennek a nép iránti szeretetét fejezték ki.

2 – A Példabeszédek könyve egy arab bölcs szavait is tartalmazza (30,1–14; 31,1–9), és bizonyára nem mentes az egyiptomi hatástól különösen az Amenopéra emlékeztető részlet (22,17–24,22).

A bibliai bölcsességi irodalom legrégebbi részei keveset mondanak Istenről, de sokat az emberről. Sirák könyve például a következő témákkal foglalkozik: barátság, alamizsna, a nyelv helyes használata, a nő tisztelete, türelem, jóság, engedelmisség a szülőknek, bölcs bizalmatlanság mások iránt, a tanácsosok megválasztása, megfontoltság a hatalommal szemben, igazságosság, szabadság, egészség, álom, gyász stb.

Mindez megtalálható a Bibliában, s néha felmerül a kérdés, miért tartjuk Isten által sugalmazottnak az olyan dolgokat, amelyeket már amúgy is ismerünk. Mivel megtalálhatók a Bibliában, azt a következtetést vonjuk le, hogy fontosak az Istennel való kapcsolatunk és hitünk szempontjából. A bölcsesség, amit nevelésnek, oktatásnak, írástudásnak, tudásgyarapításnak nevezünk, fontos Istennek, nekünk pedig üdvösségünk miatt jelent sokat. Lelkiismeretünkben kiindulva tudjuk, hogy Istennel nemcsak a templomban és a Bibliában találkozunk, hanem a világban is – amely Isten Szava –, és az emberben is, aki Isten képmása.

ISTEN A BÖLCSESSÉG FORRÁSA

Izrael bölcseinek a bölcselkedése nem várt következtetésekre jutott. Gondolkodásuk folytán rájöttek, hogy a bölcsesség csupán Isten bölcsességének a visszatükröződése. Isten kezdettől fogva szól hozzánk az élet által is (Olvassa el a C70-et). Ez a magyarázata annak is, hogy az utolsó bölcsességi könyvek, például a Példabeszédek könyve 1–9 és a Bölcsesség könyve többet beszélnek Istenről, mint az előbbieket. Bölcs az, aki féli az Urat, és aki komolyan veszi szent szavát, amelyet Mózes törvénye és a próféták tartalmaznak.

21B – KIEGÉSZÍTŐ OLVASMÁNYOK

33. AZ ÓSZÖVETSÉG UTOLSÓ PRÓFÉTÁI

Abdiás próféta 450 táján működött. Kevésbé nyitott zsidó volt, aki a megtérése előtti Jónás prófétahoz hasonlított. Rövid könyve az ismert témáról szól: Isten megtétel minden nemzetet.

Többé-kevésbé ugyanazon idő tájt, de mindenestre Nehemiás előtt jelent meg egy másik próféta, Malakiás, aki ostromozza az istentiszteletben történő visszaéléseket (1,6–2,9), a nép érdektelenségét a templomi tized fizetését illetően (3,6–12), a vegyes házasságok és válások botrányát (2,10–16). Tökéletes áldozatot hirdetett, amely a Messiás műve lesz (1,11), akinek a jövetelét egy titokzatos előfutár előzi meg (3,1), akit majd az Újszövetség Keresztelő Jánosként azonosít (Máté 11).

Joel próféta 400 táján fejt ki tevékenységét. A nevével viselő könyv egy bűnbánati liturgia leírásával kezdődik, amelyre egy sáskajárás miatt került sor (1–2). A második rész a Szentlélek ajándékával foglalkozik, amely a Messiás napjaiban kiárad az egész népre (3). Ez meg is történt az első pünkösd napján (ApCsel 2,16–21).

Utolsóként említünk még egy prófétát, aki 330 táján lépett fel. Üzenetét Zakariás próféta könyvének 9–14 fejezete tartalmazza. Ezért is kapta a „Második Zakariás” nevet. Hirdeti, hogy a Messiás békességet hoz, alázatos lesz (Zak 9,9–10) és irgalmat gyakorol (12,10). Az Ószövetség ezen szavai tökéletesen beteljesedtek Jézusban, Isten Szegényében és tökéletes Szolgájában (Mt 21,5; Jn 19,34).

34 HOGYAN KELETKEZIK EGY BÖLCS MONDÁS

A Biblia népe létezésének kezdetén igen egyszerű nép volt. Összejöttek, hogy társalogjanak és elbeszélgessenek az élet dolgairól. Beszámoltak különböző eseményekről és tapasztalataikról. Így megtörténhetett, hogy valaki a következőket mesélte a többieknek: „Életem folyamán azt tapasztalom, hogy vannak napok, amikor jó kedvvel ébredek. Ilyenkor a mező zöldebbnek tűnik, a búzakaralás nagyobb... Mindenki el tudok beszélgetni, és minden jól megy. Boldog napom van, valódi ünnep. Máskor fájó fejjel és lehangoltan kelek ágyamból. Utána meg beleakaszok mindenkibe, aki utamba kerül. Kimegyek a házból, s úgy tűnik, minden fordítva megy. A mezőt gyérnek találom, a búzakaralást meg satnyának... Rossz és reménytelen a napom. De biztosan ez a nap is ugyanolyan volt, mint a többi. Ti ezt hogyan magyaráznátok meg?”

Megkezdődik a vita. Töreksenek elmondani, miért történik mindez. Valószínűsítik, hogy mindenkinek volt már ilyen tapasztalata. A vitaindító csak kimondta azt, amit már valamennyien megtapasztaltak. A végén arra a következtetésre jutnak, hogy minden az embertől függ. „Ez magától függ. Ha maga a szívében elégedett és boldog, akkor a dolgok is jobban mennek. Ha maga szomorú és boldogtalan a lelkében, akkor minden rosszul megy: a mező nem olyan zöld, a kalászok satnyák.”

Ez egyszerű felfedezés volt, de az életre nézve igen fontos. Ezt el kell mondani mindenkinek. A jelenlévők közül valaki a következő bölcs mondásba foglalta össze és fogalmazta meg azt, amit a csoport felfedezett: „A szűkölködőnek minden napja rossz, / a vidám kedélyű mindig ünnepet ül” (Péld 15,15).

C. Mester, La Palabra de Dios en la historia de los hombres, p. 120

21C – ELMÉLKEDÉSRE ÉS MEGBESZÉLÉSRE AJÁNLOTT SZÖVEGEK

67 EGY APA SZAVAI A FIÁHOZ

Fiam, ne feledd el a tanításomat,
parancsaimat őrizd meg szívedben!
Mert hosszú életet hoznak neked,
szerencsés éveket s boldogulást.
Szeretet és hűség ne hagyjon el soha,
kösd a nyakadba,
és írd fel a szíved táblájára.
Akkor megkedvelnek, és tetszésre találsz
az Isten és az emberek szemében.
Szíved minden bizalmát Istenbe vedd,

saját értelemre ne igen hagyatkozz.
Minden utadon próbáld fölismerni,
akkor egyenessé teszi ösvényedet.

Péld 3,1–6

68 AZ IDEÁLIS ASSZONY

Derék asszonyt ki talál?
Értéke a gyöngyét messze meghaladja.
Férje (egész) szívével ráhagyatkozik,
és nem jár rosszul vele.
Bár még éjszaka van, már fölkel,

és ellátja a háza népét eledellel,
szolgálólányait egy egész napra valóval.
Kiterjeszti kezét az elnyomott fölé,
a szűkölködőnek meg a karját nyújtja.
Ingeket is készít és eladja őket,
öveket is árul a kereskedőnek.

Az erő érzete veszi körül,
vidáman néz a jövő elé.

Ha kinyitja a száját, bölcsen beszél,
jóságos tanítás (árad) a nyelvéről.

Szemmel tartja háza népének munkáját, a tétlen
lustaság nem kenyerere.

Kiállnak fiai, s boldognak hirdetik,
a férje is fölkel és így dicséri:

„Sok asszony megmutatta, milyen derék,
de te felülmúlod őket, mind valamennyit!”

Csalfa dolog a báj, a szépség mulandó,
de az okos asszonynak kijár a dicséret.

Magasztaljátok keze munkájáért,
a városkapuknál dicsérik tetteit!

Péld 31,10–11.15.20.24–31

69 A PÉLDABESZÉDEK ÉS AZ ÉLET

A bűnnel szerzett kincs nem hajt hasznot,
de az igazságosság megment a haláltól.

Péld 10,2

Veszekedést kelt a gyűlölet,
a szeretet fátyolt borít a hibákra.

Péld 10,12

A rágalmozó mindent kibeszél, amerre csak jár,
a megbízható ember megtartja, amit hallott.

Péld 11,13

Ha nincsen vezetője, szétesik a nép,
a sok tanácsadó sikerre viszi ügyét.

Péld 11,14

Aki tartogatja gabonáját, azt átkozza a nép,
ha áruba bocsátja, áldás száll fejére.

Péld 11,26

A szívbeli bánat lesújtja az embert,
de egy jóságos szó újra felvidítja.

Péld 12,25

70 MINDENNEK KEZDETÉN OTT VAN AZ IS- TEN BÖLCSESSÉGE

Az Úr bölcsességgel alkotta a földet,
értelemmel tette az eget szilárddá.
Ahogy elgondolta, úgy törtek föl a vizek,
s a felhők tudtával harmatoznak esőt.
Fiam, ne téveszd szemed elől soha,
vigyázz a bölcsességre és a megfontoltságra.
Így majd a lelked életévé válnak,
és ékesség lesznek a nyakadon.
Biztos léptekkel jársz akkor utadon,
és nem botlik meg soha a lábad.

Péld 3,19–23

21D – ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Hogy hívják az Ószövetség utolsó négy prófé-
táját?

1.

2.

3.

4.

2. Egészítse ki a következő mondatokat!

Az életben kapott üzenetek azonban nem mindig
érthetőek. Olyan ez, mint a: ha nincs
eső nem tudja kihozni magából a gazdagságot és a

..... Ahhoz, hogy az élet gyümölcsöző és legyen, jól oda kell figyelni
reá, kutatni kell, meghallgatni. Ha ezt nem tesszük,
akkor nem fedezzük fel a, amelyeket
Isten belé helyezett és ott maradnak elraktározva,
nem teremnek gyümölcsöt.

Bölcs az, aki az Urat és aki komolyan
veszi, amelyet Mózes tör-
vénye és a próféták tartalmaznak.

3. Írja le egy szóval, hogy miről szól a bibliai böl-
csességi irodalom!

.....